

interjú

„Érdemes kockázatot vállalni”

HERCZEG-SZÉP SZILVIA KÖRINTERJÚJA GYEREKKÖNYVKIADÓK SZERKESZTŐIVEL

Az utóbbi tizenöt évben látványos változásokon ment keresztül a gyerekirodalom. A tündéres, sárkányos mesék mellé felzárkóztak a hétköznapi problémákat, a filozófiai kérdéseket, a szociológiai tartalmakat középpontba állító gyerekversek és mesék. Szerkesztőként, kiadóként hogyan látjátok napjaink gyerekirodalmi trendjeit, igényeit?

Balázs Eszter Anna (Kolibri Kiadó): Egyértelműen nőtt a bizalom a kortárs magyar szerzők iránt, és nőtt az igény a többféleségre is. Sok szülő keresi a minőségi gyerekkönyveket, és az olyanokat, amelyek a hétköznapi élettel kapcsolatos örömeket, nehézségeket segítik újra átélni, feldolgozni. Szerencsére az esti mese ismét kezd fontos szerepet betölteni a családok életében (és ez sok-sok szempontból nagyon fontos dolog: a családi összetartozás érzésének erősítésén túl számos kutatás igazolja azt is, hogy évekkal járnak előrébb szókincsben és önkifejezésben azok a gyerekek, akiknek olvasnak esténként).

Már nem idegen a piactól a gegre, elvontságra, vicces „őrületre” alapozó könyv sem, megengedett a komolytalanság, a fergetes humor vagy épp a provokáció. Az alapvetően inkább óvatos ízlésű közönség (hiszen úgy érzik, nagyobb a felelősség, mintha maguknak vennének könyvet) fokozatosan nyit, és ez jó. Amikor 2012-ben elindult a Kolibri Kiadó, még kockázatosnak tűnt a felnőtt könyvek szerzőjeként közkedvelt Jo Nesbø *Doktor Proktor pukipora* gyerekkönyvsorozatát kiadni, de ma már senki sem lepődik meg a címen, és azóta is kedvelik az olvasók, ezért a piacon tartjuk – csakúgy, mint David Walliams szentelen és népszerű regényeit. Vagy ma már megtalálja a közönségét Lakatos István képesregény-sorozata, az *Emma és Tesla* is, mely maga a megtestesült felszabadult alkotói kedv és kimeríthetetlen humor. És népszerű lehet egy „botrányos” borítójú ifjúsági könyv (Sarah Cohen-Scali: *Max*) is, amely a második világháborúban játszódik, és számos kérdést, vitahelyzetet teremt már a narrációjával is. Ma már gyerek- és ifjúsági könyvkiadóként is lehet és érdemes kockázatot vállalni.

Csányi Dóra (Csimota Kiadó): Én ezt a komolyan érzékelhető változást inkább az elmúlt öt-hat évre tenném, bár valóban korábban is voltak már jelei, hogy a közönség és a szakma részéről is van igény a megújulásra. Szerkesztőként, kiadóként természetesen nagy öröm ebben részt vállalni, különösen számunkra, hiszen a Csimota megalakulása óta mindig is fontosnak gondolta ezt a megújulást, a kísérletezést, a társadalmi elkötelezettséget, a hétköznapijainkra való reflektálást.

Mára valóban divattá és trenddé vált azoknak a témáknak és problémáknak a feldolgozása, amelyeket a gyerekkönyvekben korábban kerültek. Sok évtizedes tabukat próbálunk magunk mögött hagyni, amire nagy szükség is volt, hiszen társadalmunk és világunk megváltozott, és ebben az új közegben felmerülő problémákra, élethelyzetekre választ és útmutatást kell adnunk gyerekeinknek. A mese, a könyv, a képzelet világa pedig a legkiválóbb eszköz arra, hogy beszélgetéseket kezdeményezzünk, hogy traumákat, félelmeket dolgozzunk fel.

Ennek a nagy igyekezetnek azonban megvannak a veszélyei is. Attól, hogy egy könyv kényes témákhoz nyúl, még nem lesz jó könyv; pontosabban nem attól lesz jó, hogy a halálról, az alkoholizmusról, a válásról vagy a másságról szól, hanem attól, hogy ezt milyen eszközökkel teszi. Mennyire tudja a közönségét megszólítani. Mennyire képes a didaktikus tanítást elkerülni, aminek nincs helye az irodalomban, és hatását tekintve is kétséges. Képes-e irodalmi igényességgel feldolgozni az adott témát. Tud-e a szöveg és kép több réteget is magában hordani, egyensúlyt tartani akár a humor és a legsúlyosabb kérdések között. Véleményem szerint ezeket a szempontokat kell elsősorban figyelembe venni a kiadóknak és szerkesztőknek, a témaválasztás ezt nem írhatja felül.

Dian Viktória (Móra Kiadó): Valójában nem ebből a szempontból történt változás az elmúlt tizenöt évben. Hiszen a jó gyerekirodalom mindig is az élet alapkérdéseiről szólt: Ki vagyok én? Mi az élet? Hogyan lehetek boldog? Hol a helyem a világban? A klasszikus gyerekirodalmi hősök – Huckleberry Finn, Harisnyás Pippi, Pinokkió – is ezekre a kérdésekre keresik a választ. Magyar vonatkozásban gondolhatunk Lázár Ervin meséire. A minőségi gyerekirodalom ma sem adja alább, komolyan veszi magát, legyen szó akár tündérvilágról, akár hétköznapi történetekről. A változást én inkább abban látom, hogy új, a hazai gyerekirodalomban szokatlanak mondható témák jelentek meg az utóbbi években: van már mese-könyv a mellrákról (Tóth Krisztina: *Anyát megoperálták*), szabadságra vágó családapáról (Kiss Ottó: *Szerintem mindenki maradjon otthon vasárnap délután*), identitáskeresésről (Dóka Péter: *A kék hajú lány*; Tóth Krisztina: *A lány, aki nem beszélt*, az óvoda árnyoldalairól Vig Balázs: *Todó kitálat az oviról*). A szokatlan témákkal és a hétköznapi nyelv irodalmi használatával a gyerekköltészetben is találkozhatunk bőven, ha elolvassuk Lackfi János *Kapjátok el Tüdő Gyuszit!* vagy *Robban az iskola* című versesköteteit.

Kovács Eszter (Pagony Kiadó): Valóban sokkal több ilyen jellegű könyv van, és a szülők – szerencsére – nagyon hálásak az ilyen könyvekért, hiszen azon túl, hogy – jó esetben – ezek jó történetek, a szó szoros értelmében vett jó mesék, nagyon sokat tudnak segíteni egy aktuális élethelyzet, probléma feldolgozásában, megélésében. De egy sárkányos, tündéres mese is tud nagyon modern lenni! Sajnos az óvodák-iskolák sokkal lassabban reagálnak ezekre a változásokra, pedig sok-sok olyan új mesekönyv van, amelyet nagy haszonnal forgathatnának.

Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó): Szét is választanám mindjárt a kettőt: igen, létezik a kiadók által diktált (vagy diktálni vélt) trend – és vannak igényeik az olva-

sóknak. Még akkor is szétválasztanám, ha ez csak elméletileg és erős fenntartásokkal lehetséges. Lehet ugyan erős szimbiózis az olvasók és a kiadói stratégia között, úgy, hogy az olvasók igényei határozzák meg, mit ad ki egy kiadó (ennek felerősödését nevezzük a gyerekirodalom kommercializálódásának), ám jó esetben a kiadók igyekeznek az arculatuknak megfelelő könyvkorpuszhoz megkeresni a saját olvasóikat, azaz trenddé emelni egy adott könyvtípust. Most úgy látom, hogy van egy a (könyv- és gyerekirodalom) szakma által (túl?)tolt trendje a problémacentrikus könyveknek – és erre a hazai olvasóközönség még alig vevő. Másrészt meg van rengeteg olyan gyerekkönyvnek látszó tárgy, neves kiadóktól is, amelyekre esetenként rá se nyomják a kiadó logóját, csak színesek, rondák és bugyuták, és sokat lehet belőlük eladni. De ezek nem is annyira napjaink mozgásai...

Pásztor Csörgei Andrea (Mikkamakka): Véleményem szerint mindkettőre hatalmas szükség van. Nagyon fontos, hogy a gyerekek egyaránt hallgassanak népmeséket, klasszikus meséket, és olvassanak minőségi kortárs gyerekirodalmat is. Úgy vélem, gyakran a problémák felvetése is hasonló, csak a kétféle mesetípus más-más szinten, más hangon, más síkon járja körbe ugyanazt a témát. Az üdvözítő jelenség, hogy a kortárs gyerekirodalom az utóbbi években egyre nyitottabb, egyre merészebb, egyre többféle témához és egyre bátrabban mer hozzányúlni. Fontos a sokszínűség, a minőségi kínálat.

Rostás-Péter Emese (Koinónia Könyvkiadó): A magyar gyerekirodalom valóban rendkívül sokrétű napjainkban – bár továbbra is szép számban jelennek meg népmesegyűjtemények, klasszikus mesék, a kortárs gyerekirodalom egyre inkább teret nyer. A kiadóknak az olvasók, vásárlók igényeihez igazodását látom abban, hogy a legtöbb gyerekkönyv a kisebb gyermekek – a legapróbbaktól a kiskamaszokig – számára készül, az ennél nagyobbak már jóval kevesebb kiadványból válogathatnak. Főként a kisebbek számára kialakult könyvpiac az, ami a szülőt, pedagógust egyaránt gondba ejti, hiszen a túlkínálatból válogatni nem egyszerű. Mi legyen az, amit érdemes a gyerek kezébe adni – ha klasszikus, akkor maradjunk-e meg annál a jól összeválogatott antológiánál, amiből kisgyerekkorunkban is felolvastak már nekünk, vagy keressünk olyan, új kiadásokat, amelyek egészen más szemléletet tükröznek. Ha kortárs szövegekről van szó, akkor csapjunk-e le azokra, amelyeket az illető kiadónak sikerült kellőképpen mediatiszálni, vagy inkább körültekintően tájékozódjunk mindenütt, hogy melyik legyen az a könyv, amelyet érdemes lesz kézbe vennünk, vagy a gyerekünk kezébe adnunk.

A felnőtt könyvkiadókkal ellentétben a gyerekkönyvkiadókra mintha több felelősség hárulna. Elvárják, hogy olvasókat neveljenek, könyveik vizuálisan is fejlesszék a gyerekeket, a szülők igényeivel is számot vessenek, és több korosztály számára (felnőtt az olvasó, gyerek a célközönség) is élvezetes kiadványt hozzanak a könyvpiacra. Hogyan lehet ennyi elvárásnak egyszerre megfelelni?

Balázs Eszter Anna (Kolibri Kiadó): Nincs sok elvárás, csak egy van: a könyv legyen a lehető legjobb. Kívül-belül, tartalomra és megjelenésre egyaránt. Komolyan kell venni a gyerekeket, és velük együtt mindent, amit a kezükbe adunk. Lehet ol-

csó, rossz minőségű játékot, könyvet adni a kezükbe, de akkor ne csodálkozzunk, ha nem a minőséget „tanulja”. Ahogy törekedni kell rá, hogy ne legyen tartalmi hiba egy gyerekkönyvben (még ha a legjobb helyen is becsúszik néha egy-egy), úgy a könyv külsejének is teljes egységben kell lennie a belsővel. Passzolnia kell stílusában (modern, klasszikus), funkciójában (például aszerint, hogy hány éveseknek szól) és a témájában is. Egy gyerekkönyvvel nemcsak a beszédértés, -fejlődés, önkifejezés, történetmesélés készségeit fejlesztjük minden szándékoltás nélkül is, de a vizuális nevelés területére is betesszük a lábunkat. Mindeközben pedig folyamatosan hat ránk a vásárló, a részéről érzékelhető igény, ízlés – és oda-vissza, mi magunk is hatunk rá. Ez valóban sok szempont, ugyanakkor szerintem leginkább felszabadító erejű, hiszen elég a jó ízlést követnünk, és közben a mindennapi munkánkat is az a felemelő érzés hatja át, hogy valami fontosat, hasznosat teszünk.

Csányi Dóra (Csimota Kiadó): Valóban, mi is gyakran találkozunk ezzel az univerzális elvárással. De nem lehet, és talán nem is szabad a gyerekkönyveken számon kérni, hogy mindennek megfeleljenek, mert nem tankönyvek, nem szakkönyvek, mi sem vagyunk pedagógusok, pszichológusok, filozófusok, szülők helyett szülők. A könyv kultúrát, értékeket közvetít, melyek által jobban megismerhetjük magunkat és a minket körülvevő világot a szépirodalom eszközeivel.

Mikor szerkesztőként egy szöveggel találkozunk, a legelső és egyetlen szempont, hogy jó-e, működik-e, irodalmilag értékelhető-e. Amennyiben a válasz igen, abban az esetben a gyerek és majd a felnőtt is élvezni fogja, üzenete, avagy, ha jobban tetszik, tanítása az irodalom eszközein keresztül fog hatni. A kiadó feladata ezután, hogy ezt olyan képi megközelítéssel jelentesse meg, amely hasonló igényességű, amely a szöveget továbbgondolja, árnyalja, erősíti, kiegészíti a korosztály igényeinek megfelelően, és szerencsés esetben ezáltal a könyv egy új réteget, értelmezést nyer. De ezt az értelmezést, továbbgondolást már az olvasóra kell bízni, a könyv csupán egy lehetőség, amiből mindenki annyit „merít”, amennyire az aktuális élethelyzetében éppen szüksége van.

Dian Viktória (Móra Kiadó): Széles spektrumú, változatos, gazdag könyvkínálattal. A Móra Kiadóban vannak klasszikus és kortárs művek minden korosztály számára: szépirodalom és ismeretterjesztés, magyar szerző alkotása és fordítás, licenc és hazai fejlesztés, iskolai oktatáshoz használható segédkönyvek és legújabbban a zenei nevelésre fókuszáló kiadványok. Átlagosan évi 250 címmel jelentkezünk, és ennek nagyobb része új könyv, mindenki megtalálhatja közöttük a számára fontosat.

Kovács Eszter (Pagony Kiadó): Szerintem a felnőtt könyvkiadón sem kisebb a felelősség. De valóban, egy jó mesekönyv ismérvei szerintem is ezek: legyen jó, eredeti, minőségi a szöveg is, a rajz is (ugyanolyan fontos a kettő!). Hogy külön élvezetes legyen a felnőtt számára is, hogy legyen egy külön felnőtt rétege, szerintem nem elvárható, nem is igény, inkább úgy fogalmaznék, hogy egy jó gyerekkönyvet egy felnőtt is élvez, azaz nem bugyuta, nem didaktikus. De azért azt senki nem várhatja el egy felnőttől, hogy saját szórakozására gyerekkönyveket olvasson... Ami valóban nem könnyű feladat, az a gyerek korosztály eltalálása: nagyon pon-

tosan meg kell határozni, hogy az adott szöveg hány éves gyerekeknek szól – mi például megkülönböztetünk 1–3, 2–5, 3–6, 5–8, 6–10, 10+, 12+, 14+ és 16+-os korosztályokat – és ezt, amikor íródik a könyv, végig muszáj szem előtt tartani. Nyilván felnőtt könyvek esetében ilyen nincs.

Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó): Következtesen. Válogatósnak kell lenni. És kívárni azt a szöveget, amelyik ilyen, aztán megtalálni hozzá azt az illusztrátort, amelyik ilyen. A kétszázmilliomodik kézirat után, mikor a hivatásos olvasó már magában keresné a hibát, és azt fontolgatja, hogy inkább elmegy, mondjuk, Írországba birkákat tenyészteni, akkor jön egy szöveg, amiből kiderül, hogy érdemes, mert tökéletes, minden elvárásnak megfelel.

Pásztor Csörgei Andrea (Mikkamakka): Szerintem viszonylag egyszerű a válasz: igényes könyveket kell kiadni. A szép, izgalmas illusztrációkkal megjelenő, megfelelően gondozott szövegű könyvek automatikusan megfelelnek a fenti kritériumoknak. A jó gyerekkönyv élvezetes gyereknek-felnőttnek egyaránt, és észrevétlenül fejleszti a befogadó vizuális kultúráját, növeli az olvasási kedvét, azaz „olvasókat nevel”.

Rostás-Péter Emese (Koinónia Könyvkiadó): Mindegyik elvárásnak valószínűleg csak kivételes esetekben, véletlenszerűen lehet megfelelni – ha van erre recept, akkor, azt hiszem, még nem publikálták. A könyvkiadás mindig kockázattal jár: egyáltalán nem biztos, hogy az a mű, amelyért annyi szellemi és anyagi erőfeszítést tettünk, valóban eljut az olvasókhöz, nem is kimondottan arra gondolok itt, hogy mennyien vásárolják meg, hanem arra, hogy a könyvtárban mennyi ideig szokott megülni a polcon. Közelítve mégis a kérdéshez: igen, körültekintően kell előkészíteni a gyerekkönyvet. A kiadó többnyire a szöveggel találkozik először, egy olyan szöveggel, amelynek a szépirodalmi minőségét megállapítania talán a legkönnyebb feladat: mert ezt a művet aztán egyszerre több fejjel is olvasnia kell, gyermekfejjel is gondolkodnia kell rajta, az este fáradtan felolvasó szülő igényeit is szem előtt kell tartania, és persze gyermekszívvvel is éreznie kell, ami benne van. A jó illusztrátort megtalálni hozzá sem éppen könnyű, de ha már eddig eljut a könyv, akkor minden bizonnyal ez is sikerülni fog: nagyon sok jó gyerekkönyv-illusztrátor dolgozik Magyarországon és Erdélyben egyaránt.

Gyerek- és ifjúsági könyveket jellemzően a szülők vásárolnak, és többségük azt az idilli, problémamentes világot keresi a könyvekben, amilyennek a gyermeki világot látni szeretné, így sokszor a szülők miatt nem jutnak el a célközönséghez a tabudöntőgetőnek szánt könyvek. Hogyan győznének meg a szülőket arról, hogy ne korlátozzák a hozzáférést a merészebb, újszerű, érzékeny témákat boncolgató gyerek- és ifjúsági könyvekhez?

Balázs Eszter Anna (Kolibri Kiadó): A legjobb az volna, ha minden szülő egy pillanatra elfelejtené, hogy szülő, és visszaemlékezne kamaszkori önmagára. Egyébként ez minden szempontból jót tenne mindenkinek (legfőképpen pedig a gye-

rek-szülő kapcsolatnak), de ebbe most nem megyek bele. Már a legkisebb gyerek is tökéletesen érzi, ha körülötte megbillen a harmónia, és idegességgel, hisztivel reagál rá. A 7 éves előtt pedig teljesen kinyílik a világ, és onnantól kezdve a szülőnek semmi más dolga nincs, minthogy a gyerek felfedezőkedvét bátorítsa, saját tapasztalatát megossza vele (ha erre kéri!), segítsen kérdéseket feltenni és választ keresni, és együtt belátni, ha valamire nincs válasz, holott a kérdés jogos. Mind szeretnénk megmutatni a gyerekeinknek az egész világot (lehozni nekik a csillagokat, segíteni, hogy ők ne kövessék el a mi hibáinkat stb.), nem igaz? Ezt mi, egyedül nem tudjuk megtenni, sajnos. Erre vannak a könyvek. Minden könyv egy-egy másik világ, másik szempont, kérdésselvetés és lehetséges válaszadás. De nem akarok unalmas közhelyekbe bocsátkozni. Hogyan akarhatnánk, hogy önálló, problémakezelő, érzékeny felnőtt váljon a gyerekünkből, ha mi magunk is takargatni akarjuk előle, hogy az élet nem mindig szép, nem mindig érthető és méltányos? Csúnya hazugság lenne, nem igaz?

Csányi Dóra (Csimota Kiadó): Tanácsolnám, hogy legyünk mindenevők, ne féljünk gyerekeinket megkínálni sok-sok ízzel, hogy azután valóban ők maguk dönhessenek arról, hogy mi áll hozzájuk a legközelebb. Sokszor látom, hogy egy gyereknek tetszene egy könyv, de a felnőtt kiveszi a kezéből azzal a mondattal, hogy ez csúnya. Irányítsuk, de ne korlátozzuk őket, és azt is fogadjuk el, hogy néha nem értünk egyet velük.

Egyébként pedig azt gondolom, hogy a gyerekek a legnagyobb filozófusok. Ki ne hallott volna már a családjában, ismerősei között vagy buszon, villamoson elhangzó és felnőtteket zavarba ejtő kérdéseket. Minden gyerek, bármilyen kicsi is, és bármennyire is próbálják őt „megvédeni” a világtól, tele van egzisztenciális kérdésekkel, félelmekkel, szorongásokkal. Tőlünk várják, hogy félelmeikre választ kapjanak, tőlünk várják a megnyugtató megoldást. Az, hogy valamiről nem beszélünk, hogy elhallgatjuk, hogy szépítő hazugságokba burkoljuk, a lehető legrosszabb válasz ezekre a természetes szorongásokra. Ezzel éppenhogy nem segítjük fejlődésüket, nem a biztonságos légkört teremtjük meg számukra, hanem magukra hagyjuk és becsapjuk őket. Mi felnőttek is gyakran félünk, nekünk sincsenek kész válaszaink és megoldásaink, a mesék fontossága pontosan ebben rejlik, hogy ezekre adjanak megoldási javaslatokat. A kicsiknél a mesei világ, a szimbólumok, a nagyoknál a témáról való beszélgetés lehetősége nekünk szülőknek is segítséget jelenthet egy-egy aktuális probléma megközelítéséhez.

Dian Viktória (Móra Kiadó): A gyerekek nem csupán azt a világot ismerik, amelyet a szülő mutat meg nekik. A „rázósabb dolgokkal” találkoznak az utcán, az iskolában, a családban és természetesen az interneten. Tehát a valós és virtuális közösségekben. Ezeket a hatásokat nem tudja kiszűrni a szülő. Azt tanácsolnám, hogy jobb, ha egy alkoholizmusról, szexuális abúzusról vagy rasszizmusról szóló könyv előre felkészíti, felvértezi a gyermeket, mintha védtelenül áll egy problémával szemben, mert addig nem beszéltek vele róla, elhallgatták, eltitkolták, hogy a családban is előfordult, vagy hogy vele is megtörténhet.

Kovács Eszter (Pagony Kiadó): Ez tényleg sokszor van így, örület. Találkoztam olyan szülővel, aki a 14 éves lányának csak olyan könyvet mert választani, amiben nem esett szó a szüzesség elvesztéséről. Képes ma valaki azt gondolni, hogy egy 14 éves gyerek (aki félig-meddig már nem gyerek) ilyen témáról nem olvashat, mert... nem is tudom folytatni a gondolatmenetet, mert nem tudja, mi az? Mert nem neki való ilyenekről olvasni? Hogy nehogy vele megtörténjen? Sokan azt sem bírják elviselni, ha egy tízéveseknek szóló könyvben elválnak a szülők. Holott – nyilván és sajnos – szinte minden iskola minden osztályában a gyerekek fele érintett. Én ezt annyira nem értem, hogy nem is tudok mit reagálni erre... Ilyen alapon szépirodalmat sem érdemes olvasni. Az más kérdés, hogy néha én is túlzónak érzem az ifjúsági regények problémásűrűségét – az élet biztos nehéz, de szerencsére általában nem *ennyire*, mint ahogy ezek a regények sokszor beállítják. Nem attól lesz valami jó irodalom, hogy szörnyű dolgokról szól, és persze nem is attól, hogy csak a jóról.

Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó): Sehogy. Amit a szülő tilt, az eleve vonzó és vágyott lesz a gyerek számára – és előbb-utóbb úgyis talál módot az elolvasására. Gyerekirodalmi szamizdat – akár erre is lehetne kiadói stratégiát építeni...

Pásztor Csörgei Andrea (Mikkamakka): Nagyon fontos lenne a szülők megfelelő tájékoztatása. Ennek két alappillére van: az egyik a sok helyen hozzáférhető gyerekirodalom-kritika lenne. Sajnos ez ma Magyarországon nagy-nagy hiány. Kevés az igazán képzett kritikus, de ami még nagyobb baj: sorra szűnnek meg, halnak el a gyerekirodalom-kritikáknak, ajánlóknak helyt adó portálok, folyóiratok. A másik fő pont a pedagógusképzés megújításában rejlene. Bár az elmúlt évekhez képest kétségtelen, hogy javult a helyzet, még mindig roppant kevés kortárs gyerek- és ifjúsági irodalommal foglalkoznak a hallgatók a képzésük során. Pedig a jól felkészült, tájékozott pedagógus könnyebben meg tudná győzni a szülőket, és ez elősegítené az oly régóta esedékes szemléletváltást. Talán ezeken a problémákon tud némileg segíteni a Károli Gáspár Református Egyetem Gyerek- és ifjúsági irodalmi szakember képzése, nagyon időszerű volt már egy ilyen jellegű specializáció megjelenése az oktatásban.

Rostás-Péter Emese (Koinónia Könyvkiadó): Ha egy szülő valóban körültekintően válogat a gyermeke számára, akkor az esetek többségében olyan vásárlóról lehet szó, aki maga is olvas, és aki az igazi irodalmat szeretné a gyermekével megismertetni. Azt hiszem, inkább szélsőséges esetekben állhat fenn ilyenkor az, ha a szülő mindenáron ki szeretné küszöbölni a szerinte ártalmas hatásokat. Ez inkább alkati kérdés lehet. Vannak viszont szülők, akik talán a maguk olvasmányait sem válogatják meg eléggé, esetleg nem sokat olvasnak: azt hiszem, inkább rájuk lehet jellemző az, hogy előnyben részesítik a dolgokat megkerülő, túlzottan leegyszerűsítő, didaktikus műveket. Igazából nem tudom, hogyan lehet meggyőzni valakit arról, hogy jó könyvet válasszon, és úgy gondolom, a kiadónak erre nincs is meg az eszköze. Felkínál egy könyvet, amiről ír a honlapokon, beszél a rádióban, a tévében meg a könyvbemutatókon – és továbbadja a labdát a pedagógusoknak, könyvtárosoknak, blogereknek és újságíróknak.

A gyerek- és ifjúsági könyvek kiadására szakosodott Kolibri Kiadó 2012-ben jött létre a Libri Kiadói cégcsoport tagjaként. Megfigyelhető, hogy a kiadó nagy szerepet vállal a kötetek utóéletében is. Rendszeresen szervez úgynevezett Kolibri Matinékat: színház, zenés, játékos felolvasásokat, kötetbemutatókat. Mesélnél egy kicsit ezekről a rendezvényekről? Mi ezeknek a matinéknak a célja, mi a tapasztalat, mennyire népszerűek?

Balázs Eszter Anna (Kolibri Kiadó): Mi abban hiszünk, hogy a könyv útját a megjelenés után is egyengetni kell. Nem érhet véget ott a kiadó feladata, hogy létrehozza a könyvet, hiszen évente rengeteg új cím jelenik meg, és a tömegben könnyen elvesznek még az értékes alkotások is. Arról ritkán esik szó, hány ember dolgozik egy könyvön az alkotókon kívül, még hozzá szívvel-lélekkel – ők is azért tesznek bele minden ötletet, időt, energiát a készülő kötetbe, mert a lehető legjobbat szeretnék létrehozni. Ha pedig valamiben ennyi munka van, azt meg kell becsülni, nem szabad „elengedni a kezét”.

A Kolibri Kiadóban fantasztikus munkatársak segítik a könyv születésének minden lépését és a könyv utóéletét is. Mivel viszonylag sok könyvünk jelenik meg évente, ha egyenként tartanánk könyvbemutatókat, szétaprózódna a rájuk irányítható figyelem. Ezért találtuk ki a félévente rendezett matinékat: így koncentráltan és nagyon jól felépítve tudunk egy izgalmas, pörgős és komplex programot nyújtani, egyszerre több korosztálynak is. A matiné helyszínét már évek óta a Katona József Színház biztosítja, amelynek remek színészei humorral, szeretettel, óriási profizmussal keltik életre könyveink hőseit. Ezek a programok mindig teltházások, csakúgy, mint a felolvasószínházaink. A gyerekeket nem érdeklik a könyv elkészültéről szóló beszélgetések, az alkotók vívódásai, ők a mesére, a történetre kíváncsiak, és persze egy kicsit az alkotókra is: „Vajon szakállasak? Hasonlítanak valamelyik szereplőre? Vajon gyorsan rajzolnak?” Ezért mindig szervezünk kézműves foglalkozást is a bemutató végére, hiszen ott közvetlen kapcsolatba lehet lépni az alkotókkal, ami sokszor meghatározó élmény a gyerekek számára.

A Csimota Gyerekkönyvkiadó 2003-ban alakult azzal az újító szándékkal, hogy az irodalmi igényesség mellett felhívja a figyelmet a korai képi és vizuális nevelés fontosságára is. Révész Emese művészettörténész a Csimota Kiadó indulásához köti a gyerekkönyvek területén tapasztalható képi fordulat kezdődátumát. A Papírszínház-mesék és a Design-könyvek sorozat nagyon jó példája ennek az úgynevezett képi korszaknak. Mi adja a különlegességét ezeknek a képeskönyveknek?

Csányi Dóra (Csimota Kiadó): Hát ez nagyon megtisztelő! Valóban szerettük volna felhívni a figyelmet arra, hogy a vizualitás, a képi értelmezés is tanulható már egészen kicsi kortól. Sokféle eszközzel, technikával, stílusban is meg lehet közelíteni egy szöveget, az egyetlen szempont csupán, hogy megfelelő minőségű legyen, ezután már csak a személyes ízlés dönti el, hogy kihez mi áll közelebb. Képközpontú kultúrában élünk, természetes hogy ennek befogadására is fel kell készítenünk a gyerekeket, de sajnos a tankönyvekben ez a vizuális fordulat még mindig nem történt meg.

A Design-sorozatunkban ismert meséket dolgoztunk fel szöveg nélkül, pusztán képek által (*Piroska és a farkas, A három kismalac, Hófehérke és a bét törpe, Csizmás kandúr, Csipkerózsika*). Ezek a mesék évszázadokon keresztül éltek a szájhagyományban, ahány mesélő és ahány hallgató, annyi változata létezett. A sorozattal egyszerre szerettük volna visszaadni őket a szájhagyománynak, és megmutatni azt is, hogy nem csupán a mesélés módja lehet mindig változó, de ábrázolása is. Minden mesét öt illusztrátor a saját látásmódján keresztül jelenít meg a történet egy-egy kulcsjelenetével. Ez egy örömmunka számunkra is és a grafikusoknak is, játék, kísérletezés, ami nem egy, mára elismert illusztrátort indított el pályáján: Kárpáti Tibor, Baranyai (b) András, Nagy Diána, Kasza Julianna. Sokszor számunkra is meglepő, hogy egészen kicsi gyerekek mennyire nyitottan és értően tudják ezeket a képeket olvasni, miközben mi, felnőttek elveszünk a szöveg nélkül.

A Papírszínház egy teljesen más műfaj, ahol az illusztrálás szempontjai merőben eltérnek a könyvekétől. Itt a képi dinamika, a fókuszok kapják a főszerepet. A képek nagy méretben, keretbe foglalva, mint egy színház vagy diafilm kockái jelennek meg a közönség előtt, ez a meseolvasást egy komplettebb színházi élménnyé emeli. A sorozat 2009-ben indult, azóta közel 30 cím jelent meg. Idén egy módszertani kiadványt is készítettünk hozzá, amiben a felhasználás különböző módjaihoz adnak szakemberek és gyakorlott mesélők sok érdekes tanácsot.

A Móra Kiadónak több ifjúságiregény-sorozata is van (pl. Tabu könyvek, LOL-könyvek, Móra X sorozat), amelyek főleg fordításokat tartalmaznak. Milyen ezeknek a problémacentrikus könyveknek a fogadtatása? Esetleg van olyan tapasztalat, hogy ami külföldön helytálló, az nálunk kiveri a biztosítékot?

Dian Viktória (Móra Kiadó): Elsősorban a Tabu és a régi Móra X sorozat kötetei tartoznak a problémacentrikus ifjúsági (YA) irodalom kategóriájába. Ezeknek a könyveknek jó ugyan a kritikai fogadtatása, de nem lehet azt mondani, hogy a legjobban fogyó címeink. Az olvasók távolságot tartanak az őket valamivel szembesítő, vagy nehezebben emészthető témáktól, bár ennek éppen ellentmond az, hogy a Tabu-sorozat legsikeresebb kötetei egyben a legerősebb, legprovokatívabb témájúak: Beate Teresa Hanika *Soha senkinek* című könyvéből színházi előadást készített a Nézőművészeti Kft, Julie Anne Peters *Amikor ezt olvasod, én már nem leszek* című regénye pedig egy éven belül már a második kiadásánál tart. A két téma pedig a családon belüli szexuális visszaélés és a kamaszkori öngyilkosság.

Az átültethetőség valóban probléma lehet, nem csak a lefordíthatatlan kulturális kódok miatt. Például a finn Hanna Marjut Marttila *Filmszakadás* című regényében egy kamasz gyerek gondoskodik alkoholista szüleiéről. Egy magyar fiatal számára érthetetlennek tűnhet, hogyan ússzák meg a hajléktalanságot, a lezüllést, el sem tudunk képzelni olyan jól működő szociális hálót, amelyik ezt nem engedi. Az, hogy melyik nyelvterület gyerek- és ifjúsági irodalmában mi számít tabunak, nagyon kultúrafüggő. A német ifjúsági irodalomban és az északi népek kamaszkönyveiben már nemigen fordul elő olyan téma, aminek át kell törnie a társadalmi hallgatás falát. Náluk az érzékenyebb kérdések inkább nagyobb kontextusban, a „coming of age” irodalom, vagyis a felnőtté válásról szóló regények mellékszálaként vannak jelen. A Móra ebben az irányban újítja meg hamarosan a Tabu-soro-

zatát. Ezt az is indokolja, hogy idén a József Attila Körrel közösen kiadtunk egy kortárs ifjúsági novellaválogatást, *Jelen!* címmel. A kötet magyar szerzői leginkább kamaszkori, családi és társadalmi problémákról írtak úgy, hogy nem a tabutörés volt a fő szempontjuk, inkább olyan élethelyzeteket ábrázoltak, amelyek egy általános válság tüneteiként foghatók fel.

Mind a Pagony Kiadó, mind a Tilos az Á Könyvek (a Pagony 2013 őszén külön kiadót hozott létre a 12+-os könyveinek) esetében megfigyelhető, hogy egyre több holland könyvfordítás jelenik meg. Mitől különleges a holland ifjúsági- és gyerekirodalom?

Kovács Eszter (Pagony Kiadó): A holland gyerekirodalom számunkra az eszményi gyerekirodalom – ahogy ők gondolkodnak a gyerekekről, és ahogy ez tükröződik az irodalmukban is, az példaértékű és irigylésre méltó. Egyszerűen partnerként kezelik a gyereket, nem akarnak szépelegni, nem akarnak szájbarágósan tanítani, komolyan veszik a gyerekeket, de az egészben mégis van valami hallatlan könnyedség és humor – ez lenyűgöző. A klasszikus Annie M. G. Schmidt minden könyve kincs (*Titi*-sorozat, *Janó és Janka*-sorozat, *Szutyoksári*), de ugyanilyen fontos és jó szerző például Anna Woltz (*Száz óra sötétség*, *Tess és én*) vagy Mirjam Oldenhove (*Danny bá*-sorozat) is. Bárcsak így állnánk hozzá a gyerekirodalomhoz (de ami fontosabb: a gyerekekhez) itthon is! Megjegyzem, Amszterdamban például van Annie M. G. Schmidt utca – vajon nálunk elképzelhető, hogy egy gyerekszerzőről utcát nevezzenek el? Miért nincs nálunk Janikovszky Éva utca? Mert ő csak egy gyerekiró (ráadásul nő)? Ez a különbség.

A Cerkabella könyvek esetében pedig megfigyelhető, hogy egyre több finn, észt, svéd könyvfordítás jelenik meg. Mivel tűnik ki az észak-európai ifjúsági- és gyerekirodalom?

Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó): Náluk nincsenek tabuk. Azaz nem úgy nincsenek, hogy beemelnek a gyerekirodalomba eddig tabunak tartott témákat, hanem egyszerűen nem létezik a tabu mint olyan. Van sokszínűség, másság, mindenféle téma, bármilyen, és mind a maga természetességében. Nincs reflektorfény, csak magától értetődés. És ez hihetetlen felszabadító – a szó mindenféle értelmében. Mert ahol szabadság van, ott a játéknak tere nyílik. És ott lehet humor és filozófia is. Ezek együtt pedig éppen elegendők ahhoz, hogy ilyet akarjunk mi is magunknak.

A Mikkamakka gyerekirodalmi folyóirat most szeptemberben tölti egy éves születésnapját. Rendkívül sokszínű, igényes tematikus számokat adtak ki az elmúlt egy évben. Hogyan zajlik a szerkesztés, ki a célközönség, mi a lap küldetése?

Pásztor Csörgei Andrea (Mikkamakka): A lapot elsősorban az alsó tagozatos kiskolásoknak szánjuk, illetve az ő pedagógusaiknak, a cikkek jelentős részéhez ugyanis készülnek olyan feladatok, melyeket az online felületünkön találhatnak meg, és amelyek segítik azok iskolai feldolgozását. Célunk tehát egy olyan, gyere-

keket megszólító lap létrehozása volt, amely kicsit felfrissíti az oktatást, az iskolai foglalkozásokat: sok-sok kortárs mesével, verssel, szerzőkkel, illusztrátorokkal, kísérletekkel, ismeretterjesztő érdekességekkel, könyvekkel és színházi előadásokkal ismerteti meg az olvasókat. A magazint az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet adja ki, a felelős szerkesztője Pompor Zoltán, a szerkesztőség tagjai pedig mind kötődnek valamiképp a gyerekirodalomhoz, oktatáshoz. Név szerint: Besze Barbara, Farkas Judit, Győrfi Ági, Sándor Enikő, Szekeres Niki, Széll Ildikó, Dániel András, Lakatos István és Nyulász Péter. Igazán nagyszerű csapat! Mivel szerencsére nagyon jók a visszajelzések mind a gyerekek, mind a szülők, mind a pedagógusok részéről, bízunk benne, hogy egyre szélesebb körben terjed majd el, és egyre többen forgatják majd haszonnal még hosszú-hosszú éveken keresztül.

A Koinónia Könyvkiadó kolozsvári székhelyű magyar könyvkiadóként működik. Hogyan látod, miben mutatkozik meg a gyerekkönyveiteknek a „határontúliséga”? Felvállalják a helyi sajátosságok bemutatását? Esetleg más nyelvű, hagyományú szerzők műveinek tolmácsolását is feladatának tekintik? Mi a tapasztalat, mit mutat a könyvek recepciója, hol ismertek leginkább a Koinónia gyerekkönyvei?

Rostás-Péter Emese (Koinónia Könyvkiadó): Röviden annyit elmondanék, hogy a Koinónia nem kimondottan gyerekkönyvkiadó (a kiadó arcélére a szépirodalom, a társadalomtudomány, a hittudományi és a lelki élettel kapcsolatos irodalom, valamint a színház- és filmművészeti szakirodalom egyaránt jellemző), bár az erdélyi kiadók közül mi jelentjük meg a legtöbb gyerekkönyvet. Elsősorban kortárs gyerekirodalmi műveket adunk ki, túlnyomó részben erdélyi szerzőktől. Kortárs szépirodalmat, gyerekirodalmat a legnagyobb magyar kiadók is inkább csak pályázati támogatással jelentetnek meg – mi is így próbáljuk biztosítani a kiadási költségek egy részét. A pályázati lehetőségeink szabják meg részben azt is, hogy kiktől közlünk műveket: a pályázatok többnyire elvárják, hogy erdélyi kiadóként erdélyi írók, költők műveivel jelentkezünk, ami részben jogos, másrészt mi is tudatában vagyunk annak, hogy feladatunk az itteni irodalomnak a közzététele – viszont így már többször megtörtént, hogy egy-egy kiváló, magyarországi író tollából született mű publikálását nem tudtuk felvállalni. A nálunk megjelent könyveknek csak töredékére jellemző az, hogy valamilyen helyi sajátosságot szeretne felmutatni: van, amely kimondottan helytörténeti ihletésű kötet (pl. Zágoni Balázs: *Kolozsvári mesék*), és van, amelyben a mesék között udvarhelyszéki nyelvjárásban megírt szövegek is találunk (Gergely Edó: *Monyónyár*), de ennek a történet egésze tekintetében nincs különösebb jelentősége. A kortárs erdélyi gyerekirodalmi műveken kívül vannak fordításköteteink is, van románból fordított meséskönyvünk, és több északi meséskönyvünk is – utóbbiak különben szép számban vannak jelen az összmagyar könyvpiacra. A Koinónia gyerekkönyveit elsősorban az erdélyi közönség ismeri, Kolozsváron a szülők többsége találkozott már a kiadó nevével, de a sepsiszentgyörgyi közönséggel is egyre bensőségesebb a kapcsolatunk. Növekvő érdeklődéssel követik Magyarországon is az újdonságainkat – bár még mindig főként a kiadó arculatát több mint húsz éve meghatározó, hittudományi és lelki élettel kapcsolatos könyveket keresik –, hiszen minden évben jelen vagyunk az MKKE

(Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülete) katalógusában, és felbukkan egy-egy címünk a gyerekkönyves toplistákon.

Egy gyerekkönyv szerkesztésekor a szöveg igényessége mellett fontos, hogy az adott kötet egy szép, szerethető könyvtárgy is legyen, amit érdemes kézbe venni, hiszen gyerekkorban még fontosabb egy könyv kinézete. A gyerekkönyveknél mint könyvtárgyakkal tehát a kreatív borító, a párbeszédképes illusztráció, a kellemes tapintású anyag, a szép és igényes könyvészeti megoldások ugyanolyan fontosak, mint a tartalom. Szerkesztőként mennyire gondolkodtok könyvtárgyakban? Melyek azok a tényezők, amelyeket figyelembe vesztek egy könyvtárgy létrehozásakor?

Balázs Eszter Anna (Kolibri Kiadó): Gyerekkönyv készítésekor az egyik legizgalmasabb feladat, hogy minden egyes lépést komolyan át kell gondolni. Mindegyik könyv egyedi, nincs kaptafa. A felnőtt könyv, a „faltól falig” szöveges szerkezet is lehet csúnyán tördelt, túl szűk margóval, indokolatlan sortörésekkel vagy laza sorokkal, de egy gyerekkönyvnél valóban minden alkalommal végig kell gondolni, hogy az adott illusztrációhoz milyen papír való, a célkorosztálynak milyen vastagságú papír jó vagy épp biztonságos. Le kell-e kerekíteni a könyv sarkát? Való a borítóra a lakk vagy a dombornyomás? Inkább kétszínű, vagányabb képek passzolnak a szöveghez, vagy klasszikusabb, négy színű megoldás a jó? Korosztálytól függ a betűméret, a sortávolság, sőt még a margó és a rajzok sűrűsége is.

A Kolibrin a kézirat ismeretében döntjük el, hogy a könyv már egy létező sorozatunkba illik-e, vagy önállóan kezeljük-e, és amint eldől a végleges szerkezet (mennyi rajz, körülbelül hol, milyen tördelésű szöveggel), akkor előtördeljük a szöveget, hogy az illusztrátor lássa, hol mennyi helye van, mihez tud kapcsolódni. Szorosan dolgozunk együtt az illusztrátorral és a tördelővel, szeretek szabad kezűt adni az alkotóknak, hiszen ők aztán igazán „belekerülnek” a mese, a regény világába, és ha bizalmat élveznek, felszabadultan és még kreatívabban tudnak alkotni.

Csányi Dóra (Csimota Kiadó): Mi mindig a szövegből indulunk ki. A témája, stílusa, a célzott korosztály fogja meghatározni, hogy milyen illusztrációt és formátumot képzelünk hozzá. Az illusztráció pedig megkívánja a papírt, a kötetet. Tehát minden egymásból következik. Nagyon fontos, hogy milyen kivitelű lesz a könyv, de nyilván nem lehet öncélú ez sem, számomra akkor a legszebb egy könyv, ha harmonizál a tartalmával is.

Dian Viktória (Móra Kiadó): Nem minden kiadóban van így, de a Mórában a szöveghez választjuk az illusztrátort, a szöveg ismeretében képzeljük el a könyvet (formátumot, papírminőséget stb.), az illusztrátor pedig hozzáteszi a maga tehetségét. Sok esetben ő tördeli a könyvet (Kárpáti Tibor), van, amikor a könyvet is ő tervezi meg (Herbst László), néha külön könyvtervezőt alkalmazunk, például Boldizsár Ildikó *Esti mesék*-sorozatához. Van olyan illusztrátor, aki különleges koncepcióval érkezik (Makhult Gabriella), és van olyan szerző, aki maga választja ki az illusztrátort (Petőcz András, Kiss Ottó Baranyai [b] Andrást), és vannak összehozott szerző-illusztrátor párosok, mint Lackfi János és Molnár Jacqueline. Általá-

ban a kortárs szövegek esetében tartjuk fontosnak, hogy szerző és illusztrátor egymásra tudjon hangolódni, és értsék, érezzék egymás művészi világát. A klasszikus szerzői életművek gondozásánál is nagy szerepet kap a könyvek vizuális megújítása, Nemes Nagy Ágnes, Lázár Ervin, Zelk Zoltán, Szabó Lőrinc ismert műveit teljesen más megvilágításba tudja helyezni, ha új grafikával jelennek meg.

Kovács Eszter (Pagony Kiadó): Igen, és ez is – szerencsére – az elmúlt 15 év hozadéka, bár, ne felejtjük el, ismert okok miatt a hetvenes években is gyönyörű gyerekkönyveink voltak. Ma már nem a „felnőtt” képzőművészek készítik a gyerekkönyvek illusztrációit, hanem ez tulajdonképpen egy külön szakma – a képzés a Magyar Képzőművészeti Egyetemen és a Moholy-Nagy Művészeti Egyetemen folyik. Bár külföldön, amennyire én látom, jóval több helyen és célzottabban lehet ezt tanulni, és igazából még mindig sokkal több jó illusztrátor van. De egy magára valamit is adó gyerekkönyvkiadó itthon is nagyon gondosan választja ki, hogy adott szöveghez milyen illusztrációt tesz, és feltett célja, hogy egy könyv ne csak olvasóvá, hanem vizuálisan is neveljen.

Lovász Andrea (Cerkabella Kiadó): Eleve csak könyvtárakban gondolkodunk. Addig egy szövegre sem bólintunk rá, míg nem tudjuk, milyen tárgyat szeretnénk belőle, és azt ki képes úgy el is készíteni. Nyílt titok, hogy egy-egy könyv elkészülte előtt a kiadó rengeteg próbarajzot kér illusztrátoroktól. Elsődleges szempont az, hogy nekünk tetszen. És az tetszik, amelyikben van humor és van fricska, amelyik megfejtésre vár – mint minden műalkotás, csak az értelmezője által születik meg.

Pásztor Csörgei Andrea (Mikkamakka): Nagyon fontos, hogy egy könyv szép, igényes kivitelezésű legyen. Egy rosszul megválasztott papír tönkretelheti az illusztrációt, míg egy olyan kötet, aminél azt érezzük: jó kézbe venni, már az első pillanattól kezdve arra csábít, hogy kinyissuk, beleolvassunk, forgassuk. Egy könyv (vagy akár egy magazin) létrehozása csapatmunka: hatalmas része van benne a tördelőnek, műszaki szerkesztőnek ugyanúgy, mint a szerzőnek, illusztrátornak, szerkesztőnek. Fontos, hogy mindenki elismerje és tiszteletben tartsa a másik szakterületét, és bízzunk egymás szakértelmében, akkor a végeredmény mindenképpen kielégítő lesz.

Rostás-Péter Emese (Koinónia Könyvkiadó): A lehetőségeinkhez mérten igyekszünk a lehető legszebb gyerekkönyveket készíteni: kitűnő illusztrátort keresni, olyan művészt, aki az adott szöveghez leginkább illő képeket rajzolja meg; szintén kiváló tördelővel dolgozunk, aki nemcsak a könyv „műszaki igényeire” figyel, hanem a rajzoló és író, illetve a szerkesztő igényeit egyaránt figyelembe veszi; ugyanakkor olyan nyomdát keresünk, ahol a könyvet valóban úgy állítják elő, ahogyan elképzeltük. Ideje azonban, hogy ezen a téren megújuljunk: szeretnénk új anyagokat is kipróbálni, a belíveknél csakúgy, mint a borító esetében, és új tördelési megoldásokat is szándékunkban áll bevezetni.